29 ✓ 391647

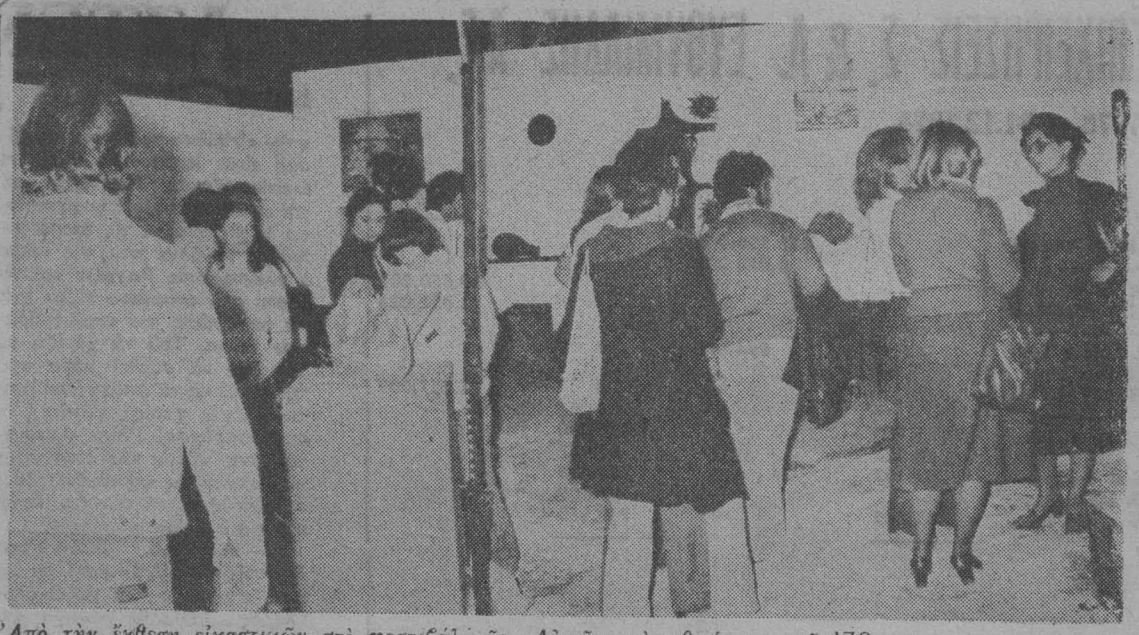

Από τὴν ἔκθεση εἰκαστικῶν στὸ φεστιβάλ τῆς «Αὐγῆς» τὸ φθινόπωρο τοῦ '78.

Συζήτηση μὲ τοὺς ζωγράφους Βαγγέλη Δημητρέα καὶ Ἔντα Δημοπούλου γιὰ τὰ προβλήματα ἐπικοινωνίας τοῦ εἰκαστικοῦ ἔργου τέχνης, μὲ τὸ κοινό, καθὼς καὶ γιὰ τὴν πολιτισ_κὴ ἀποκέντρωση

Ἔργο Τέχνης καί Κοινό

ΤΑ τελευταῖα χρόνια γίνονται προσπάθειες ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνες νὰ δείξουν τὰ ἔργα τους ἔξω ἀπὸ τοὺς χώρους τῶν γκαλερὶ καὶ τῶν Μουσείων. Ἔτσι βλέπουμε καλλιτέχνες μὲ δική τους πρωτοβουλία νὰ ὀργανώνουν ἐκθέσεις σὲ ἀνοιχτοὺς χώρους, σὲ ἐργοστάσια ἢ ἀσύλα πιὸ περιορισμένα γιὰ νὰ κάνουν προτάσεις γιὰ τέχνη στὸ δρόμο. Καὶ ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσει σὲ εὐρεῖα κλίμακα τὸ ἔργο καὶ ὁ δημιουργὸς μὲ τὸ κοινό, γιὰ νὰ γίνει συνείδηση ἡ ἀπομική καὶ κοινωνικὴ ἀναγκαιότητα τῆς τέχνης. Γιατί εἶναι βέβαιο πώς, ἔτσι ὅπως διακινεῖται σήμερα τὸ ἔργο τέχνης, γίνεται προσιτὸ μόνο σ' ἕνα περιορισμένο ἀριθμὸ ἀτόμων, χωρὶς νὰ ἐπιτελεῖ τὸν κοινωνικὸ ρόλο του.

Στὰ πλαίσια αὐτῆς τῆς προσπάθειας ἐπιχειρεῖται ἡ πολιτιστικὴ ἀποκέντρωση ποὺ ἀφορᾶ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς τέχνης. Πόσο ὡστόσο ὅμως γίνεται αὐτὴ ἡ προσπάθεια: Μιὰ πρόχειρη ἔρευνα ἀπὸ τὸ 1974 ὡς τὰ σήμερα, μᾶς δείχνει πὼς παρ' ὅλη τὴν καλὴ διάθεση ἀπὸ μέρους τῶν διαφόρων φορέων δὲν ἔχουμε σημαντικὰ ἀποτελέσματα. Βέβαια σ' αὐτό, τὸ κύριο βάρος τῆς εὐθύνης φέρνει τὸ κράτος μὲ τὴν ἀρνητικὴ πολιτική του στὸν τομέα αὐτό. Εἶναι ἀκόμη γνωστὸ πὼς δὲν βοηθᾶ οἰκονομικὰ τοὺς πολιτιστικοὺς πυρῆνες ποὺ ἀπὸ τὴν δικτατορία καὶ μετὰ ἔχουν δημιουργηθεῖ σ' ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα, ἐξ' αἰτίας τοῦ προοδευτικοῦ κυρίως χαρακτήρα τους.

Ὅμως καὶ ἡ προσπάθεια τῶν ἰδιωτικῶν φορέων ἀπὸ ἔλλειψη πείρας καὶ προβληματισμοῦ πάνω στὰ πολιτιστικὰ μας ζητήματα πολλὲς φορὲς δὲν καταλήγουν παρὰ νὰ ἀναπαράγουν τὴν ἰδεολογία τῆς ἄρχουσας τάξης. Συχνὰ ὀργανώνονται ὁμαδικὲς ἐκθέσεις στὴν ἐπαρχία ἢ τὴ συνοικία ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ ἐξυπηρετοῦν τοὺς στόχους γιὰ τοὺς ὁποίους γίνονται ἀφοῦ δὲν συνοδεύονται σχεδὸν ποτὲ ἀπὸ διαλέξεις καὶ ἄλλο ὑλικό, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἀποτελέσει μιὰ γέφυρα ἐπικοινωνίας ἔργου καὶ κοινοῦ.

Στόχος τῆς ἔρευνας αὐτῆς εἶναι νὰ ἀπαντηθοῦν ἀπὸ εἰκαστικοὺς καλλιτέχνες τὰ παρακάτω ἐρωτήματα καὶ νὰ καταγραφεῖ ἡ ἐμπειρία τους ἀπὸ τὴ συμμετοχή τους σὲ διάφορες πολιτιστικὲς προσπάθειες.

● Τὸ εἰκαστικὸ ἔργο τέχνης ἔτσι ὅπως διακινεῖται μέσα ἀπὸ τοὺς κρατικοὺς καὶ ἰδιωτικοὺς φορεῖς ποιὸ κοινωνικὸ ρόλο ἐπιτελεῖ καὶ ποιὰ εἶναι τὰ ὅρια τῆς λειτουργικότητάς του;

● Ποιοὺς στόχους πρέπει νὰ ἔχει ἡ πολιτιστικὴ ἀποκέντρωση;

● Τί ἐξυπηρετοῦν τὰ διάφορα σχήματα πολιτιστικῆς ἀποκέντρωσης, καὶ τὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιοῦνται εἶναι σὲ ἁρμονία μὲ τοὺς στόχους; Γιὰ παράδειγμα οἱ ὁμαδικὲς ἐκθέσεις στὴν ἐπαρχία καὶ ἡ πρόσφατη εἰκαστικὴ πρωτοβουλία τῆς Ἐπιτροπῆς Εἰρήνης γιὰ τὸ ἔτος τοῦ Παιδιοῦ.

ooo

Στὸ σημερινὸ φύλλο μας ἀπαντοῦν οἱ ζωγράφοι Βαγγέλης Δημητρέας καὶ ἡ Ἔντα Δημοπούλου.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΕΑΣ: Τὸ εἰκαστικὸ ἔργο τέχνης ἔτσι ὅπως διακινεῖται μέσα ἀπὸ τοὺς κρατικοὺς καὶ ἰδιωτικοὺς φορεῖς δὲν ἐπιτελεῖ τὸν κοινωνικό του ρόλο. Ἂν καὶ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἀναφερόμενους φορεῖς ἔχει στόχους σχετικὰ διαφορετικοὺς καὶ λειτουργεῖ διαφορετικά, ὡστόσο συναποτελοῦν μαζὶ μὲ τὴν πλειοψηφία τῶν δῆθεν εἰδικῶν δημοσιογράφων καὶ τεχνοκριτικῶν, τὸ μηχανισμὸ ποὺ ἐξασφαλίζει τὴν ἀριστοκρατικὴ λειτουργία τῆς τέχνης.

Ὁ μηχανισμὸς αὐτὸς κρατᾶ πάντα καὶ ἕνα ἐπίχρισμα κοινωνικῆς λειτουργίας, ἂν καὶ σὲ διαφορετικὸ βαθμὸ σὲ κάθε φορέα. Φυσικὰ καὶ μέσα στὸν μηχανισμὸ αὐτὸ ὑπάρχουν ἄτομα μὲ καλύτερες προθέσεις καὶ κάποτε προθοῦν νὰ τὶς ὑλοποιήσουν. Ἂν ὅμως ὁ μηχανισμὸς αὐτὸς μελετηθεῖ μὲ κάποια προσοχὴ καὶ καταδειχτοῦν οἱ ποικίλες συνδέσεις του, γίνονται ὁλοφάνερα τὰ ταξικά του χαρακτηριστικά.

Τὰ χαρακτηριστικὰ ἑνὸς μηχανισμοῦ

Ἐπειδὴ τὰ ὅρια αὐτῆς τῆς ἔρευνας δὲν ἐπιτρέπουν τὴν παράθεση ἀποδεικτικῶν κειμένων θὰ προσπαθήσω σύντομα καὶ σχηματικὰ νὰ ἀνιχνεύσω τὰ κυριότερα χαρακτηριστικὰ τοῦ μηχανισμοῦ, μέσα ἀπὸ τὸν ὁποῖο περνᾶ καὶ ἀλλοιώνεται ἡ καλλιτεχνικὴ παραγωγή.

Νομίζω πὼς ἡ ἰδεολογικο - αἰσθητικὴ βάση αὐτοῦ τοῦ μηχανισμοῦ εἶναι ἡ παρακάτω:

● ΒΕΝΤΕΤΙΣΜΟΣ: Συνήθως ὁ καλλιτέχνης εἶναι «μεγαλοφυὴς», «θεόπνευστος» καὶ ἔξω ἢ πάνω ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ διαστρωμάτωση. Ἔτσι παράγει ἔργα «ἀριστουργήματα» ἐλάχιστα ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς συγκρούσεις, ποὺ ἡ «ἱερότητά» τους καὶ ἡ «μοναδικότητά τους» εἶναι προφανεῖς. Ἔτσι τὰ καπρίτσια καὶ οἱ ἐκκεντρικότητες τῶν καλλιτεχνῶν, ἐνδιαφέρουν πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὁποιαδήποτε συστηματικὴ προσέγγιση τοῦ ἔργου τους.

● ΠΑΘΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ: Ἀφοῦ ἡ θεία δωρεὰ κατανέμεται ἄνισα, ἡ προσληπτικότητα τοῦ κοινοῦ δὲν ἐξαρτᾶται πιὰ (ἢ ἐξαρτᾶται πολὺ λίγο) ἀπὸ τὶς ἀντικειμενικὲς συνθῆκες ποὺ τροποποιοῦνται. Ἔτσι καὶ ἡ εὐθύνη τῶν φορέων ἐκπαίδευσης γενικά, καὶ τῆς αἰσθητικῆς διαπαιδαγώγησης εἰδικά, μειώνονται στὸ ἐλάχιστο.

Ἀκόμη ἡ μειοψηφία τῶν παθητικῶν καταναλωτῶν τῆς τέχνης παρουσιάζεται σὰν φυσικὸ ἀποτέλεσμα. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο δικαιολογεῖται ἐπίσης καὶ ἡ ἀποκλειστικότητα τῶν μεσολαβητῶν καὶ ἡ μοναδικότητα τῶν κέντρων διακίνησης τῆς καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς (γκαλερί, μουσεῖα κ. λ.π.). Κατασκευάζεται ἔτσι σιγὰ - σιγὰ τὸ θεολογικὸ περίβλημα τοῦ ἔργου ποὺ τὸ μετατρέπει σὲ ὑπερπολυτελὲς ἐμπόρευμα καὶ τὸ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ εὐρύτερο κοινό.

Κριτικὴ πολιτιστικὴ ἀποκέντρωση

● Οἱ ἐκδηλώσεις τῆς πολιτιστικῆς ἀποκέντρωσης πρέπει νὰ εἶναι ἀπομυθοποιητικὲς καὶ κριτικὲς σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Νὰ ἀσκοῦν κριτικὴ τῶν προτύπων ποὺ ἐπιβάλλουν τὰ εἰδικὰ ἰδεολογικὰ ὄργανα τῆς κυρίαρχης κουλτούρας. Κύριος στόχος τῆς ἀποκέντρωσης δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἁπλὴ διεύρυνση τοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ ἡ ἐνεργητικὴ καὶ κριτικὴ συμμετοχή του μὲ ἀπώτερη ἐπιδίωξη τὸν πολιτιστικὸ αὐτοκαθορισμὸ τῶν πολιτῶν.

Γιὰ νὰ ξεπερνᾶ ἡ ἀποκέντρωση τὰ πλαίσια τοῦ «Σαμαριτισμοῦ» καὶ νὰ εἶναι ἀποτελεσματική, πρέπει νὰ εἶναι:

● Συστηματική.

● Συνοδευόμενη ἀπὸ ἑρμηνευτικὴ - παιδευτικὴ προσπάθεια, γιὰ νὰ μὴν παρουσιάζεται ἡ τέχνη σὰν χαρισματικὸς λόγος.

● Πολυκλαδικὴ καὶ διακλαδικὴ δουλειὰ (Συνεργασία ζωγραφικῆς — κινηματογράφου κλπ.).

● Ἀναγκαία ἡ συμβολὴ τῶν κοινωνιολόγων τῆς τέχνης, τῶν ἱστορικῶν τῆς τέχνης καθὼς καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων ποὺ θὰ μποροῦσαν καὶ θάθελαν νὰ βοηθήσουν.

● Ἡ προσφορὰ ὁποιουδήποτε πολιτιστικοῦ σχήματος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀξιόλογη, ὅταν οἱ δραστηριότητές του ἀναπτύσσονται μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἴδιας λογικῆς ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ εἰδικοὶ πολιτιστικοὶ μηχανισμοὶ τῆς κυρίαρχης ἰδεολογίας. Δυστυχῶς ἀρκετοὶ πολιτιστικοὶ σύλλογοι καὶ γενικότερα ἀρκετὲς προοδευτικὲς κινήσεις στὸ χῶρο αὐτὸ δὲν ἔχουν ἀπαλλαγεῖ ἀκόμα — ἴσως εἶναι φυσικὸ ὡς ἕνα βαθμὸ — ἀπὸ τὶς μυθευτικὲς διαδικασίες ποὺ χρησιμοποιεῖ ἡ κυρίαρχη ἰδεολογία.

● Τὰ ἔργα τέχνης παρουσιάζονται χωρὶς τὸ κατάλληλο βοηθητικὸ ὑλικὸ καὶ δὲν ἐπιχειρεῖται μιὰ συστηματικὴ προσέγγιση τῶν ἔργων ποὺ θὰ μᾶς ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν ἰδεολογία τοῦ αὐθορμητισμοῦ.

● Συνεχίζεται ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ κοινοῦ σὰν παθητικῆς μάζας καταναλωτῶν.

● Συνεχίζεται ὁ βεντετισμὸς τῶν καλλιτεχνῶν. Οἱ ἱεραρχίσεις ποὺ κάνουν οἱ πολιτιστικοὶ μηχανισμοὶ τῆς ἄρχουσας τάξης ὄχι μόνον δὲν ἀμφισβητοῦνται, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦνται γιὰ νὰ προσδώσουν δῆθεν «κύρος» στὴν ἀποκέντρωση. Στὸ ὄνομα μιᾶς κοντοπρόθεσμης καὶ ἀμφίβολης ἀποτελεσματικότητας γίνονται περίεργοι συγκερασμοί.

ΕΝΤΑ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ: Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ λειτουργικότητα τοῦ ἔργου τέχνης βρίσκεται αὐτὴ τὴ στιγμὴ σὲ πραγματικὸ ἀδιέξοδο στὸν ρόλο ποὺ ἔχει νὰ παίξει σὰν στοιχεῖο κοινωνικῆς ἔκφρασης.

Μὲ τὴ μετατροπή του ἀπὸ λειτουργικὸ στοιχεῖο τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου σὲ ἐμπόρευμα ποὺ ἡ ἀξία του κάτω ἀπὸ ὁρισμένες διαδικασίες μεγαλώνει διαρκῶς, ὄχι μόνον βρίσκεται σὲ τέλεια ἀπομόνωση ἀπὸ τὸ πλατὺ κοινό, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ παραγωγὸς - καλλιτέχνης εἶναι ἀναγκασμένος νὰ παράγει τὸ ἔργο του σὲ πλήρη ἀπομόνωση ἔξω ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῆς κοινωνίας ποὺ μέσα της ζεῖ καὶ ἐργάζεται.

Κράτος — γκαλερὶ — Τύπος ἔχουν ἀποκλειστικὰ στὰ χέρια τους τὴν διακίνηση τῆς καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς, καὶ ἀπευθύνονται σὲ ἕνα ἐξαιρετικὰ ὀλιγάριθμο κοινὸ ποὺ ἔχει τὰ μέσα νὰ «καταλάβει» καὶ νὰ «ἀγοράσει» τὸ ἔργο τέχνης. Τὸ ἴδιο κύκλωμα διαμορφώνει μ' ἕναν καλὰ ὀργανωμένο μηχανισμὸ τὸ «γοῦστο» αὐτῶν τῶν «λίγων», ἐπιβάλλον-

☞ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 9

Τῆς Π. ΚΟΥΝΕΝΑΚΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ